

визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Варто зазначити, що проблема судового захисту прав та інтересів місцевого самоврядування є багатоаспектною, охоплює різні напрями правоохоронної діяльності, що зумовлюється потребами в захисті прав різних суб'єктів місцевого самоврядування. Так, на практиці виникає потреба в захисті прав територіальної громади в цілому та її окремих складових частин, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, прав окремих громадян на участь у здійсненні місцевого самоврядування тощо. При цьому порушення прав та інтересів місцевого самоврядування можуть спостерігатись як із боку органів державної влади, так і з боку органів та посадових осіб місцевого самоврядування різного територіального рівня.

Концептуальне визначення можливості застосування й реалізації системи гарантій щодо становлення, функціонування та реалізації місцевого самоврядування міститься в Конституції України. Відповідно до ст. 7 цього акта в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування. Гарантованість прав місцевого самоврядування є необхідною передумовою його організації, функціонування й розвитку в будь-якій країні. Відповідно, здійснення місцевого самоврядування в Україні забезпечується цілою системою гарантій, яку становлять економічні, політичні, правові та інші умови й засоби, що забезпечують повну та ефективну реалізацію прав місцевого самоврядування і їх надійний захист.

Таким чином, місцеве самоврядування являє собою специфічне соціальне явище, яке тісно пов'язане з державою й державною владою, проте відрізняється від останньої низкою ознак.

По-перше, місцеве самоврядування – це особлива форма публічної

влади, яка має принципово інший характер, ніж влада державна. Так, якщо державна влада характеризується суверенітетом (верховенством, самостійністю й незалежністю), то місцеве самоврядування – це влада підзаконна, яка діє в межах і в порядку, визначених законом.

По-друге, місцеве самоврядування має особливий об'єкт управління, сфера його компетенції порівняно з державною владою суттєво обмежена. Як правило, компетенцію місцевого самоврядування, його органів становлять лише питання місцевого значення, пов'язані із задоволенням повсякденних потреб населення, та обмежене коло питань загальнодержавного значення, повноваження щодо вирішення яких делегуються органам місцевого самоврядування.

По-третє, місцеве самоврядування – це публічна влада територіальної громади, тобто жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів декількох сіл, селища та міста, вона має локально-просторовий характер, здійснюється в інтересах територіальної громади та функціонує лише в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць; натомість державна влада – це влада всього народу, вона поширюється на всю державну територію.

Водночас варто зазначити, що конституційне положення, згідно з яким органи місцевого самоврядування не входять до механізму державної влади, об'єктивно не означає та не може означати його повну автономність у державі щодо державної влади. Взаємозв'язок місцевого самоврядування з державою досить тісний і знаходить вияв у таких рисах: і місцеве самоврядування, і державна влада мають єдине джерело – народ (ч. 1 ст. 5 Конституції України); органам місцевого самоврядування можуть надаватись законом окремі повноваження органів виконавчої влади (ст. 143 Конституції України), а стан їх реалізації контролюється відповідними органами виконавчої влади.

Однак у концептуальному аспекті місцеве самоврядування розуміється насамперед як право територіальної громади на самостійне вирішення питань місцевого значення. Конституція України в ст. 140 визначає місцеве самоврядування як право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів декількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції й законів України.

Право територіальної громади на місцеве самоврядування забезпечується правом кожного громадянина України брати участь у місцевому самоврядуванні. Згідно зі ст. 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. При цьому будь-які обмеження такого права громадян залежно від їхніх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються. Водночас варто зауважити, що повноваження територіальних громад, за винятком форм здійснення безпосередньої демократії, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» прямо не регламентовані, їх можна вивести безпосередньо з тлумачення повноважень органів місцевого самоврядування, сформованих самими територіальними громадами, і повноважень виконавчих органів органів місцевого самоврядування. При цьому методологічно важливою є позиція М.П. Орзіха, який вважає, що ігнорування правосуб'єктності територіальних громад – єдиного на території соціального субстрату, який має власні інтереси та визначає соціально-політичне, економічне, демографічне, культурологічне «обличчя» території, її потенціал у міжрегіональних (внутрішньодержавних, міжнародних,

зовнішньоекономічних) відносинах, – є важливим «бар'єром» на шляху становлення регіоналізму як державної політики – системоутворюючої домінанти, що не лише визначає напрями розвитку державності в Україні, а й є ефективним засобом сприяння демократії, стабільності та розвитку країни [4, с. 64].

Тому не випадкове становлення повноцінних територіальних громад, що мають реальну правосуб'єктність, лежить у центрі уваги законодавця, що підтверджується закріпленням у профільному законі визначення територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування. Крім того, у контексті реформи місцевого самоврядування саме територіальній громаді належить вирішальна роль у формуванні всієї дієвої системи місцевого самоврядування України.

Також варто зауважити, що з огляду на ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до системи місцевого самоврядування України, крім територіальної громади, належать такі елементи: сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. Якщо територіальні громади є первинними суб'єктами місцевого самоврядування та реально виступають як такі, то місцеві ради є вторинними (похідними) суб'єктами місцевого самоврядування, підзвітними й підконтрольними первинному суб'єкту, який їх конститував, – територіальній громаді.

Конституція України гарантує громадянам України право обирати (активне виборче право на локальному рівні) та бути обраними (пасивне виборче право на локальному рівні) до органів місцевого самоврядування, право брати участь у місцевих референдумах, право рівного доступу до служби в органах місцевого самоврядування, право направляти індивідуальні чи колективні

письмові звернення або особисто звертатись до органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Окремо варто підкреслити, що визначення місцевого самоврядування, які містяться в Європейській хартії місцевого самоврядування, у Конституції України та в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», передбачають органічну єдність самостійності й відповідальності під час вирішення всіх питань місцевого значення, що віднесені до сфери компетенції місцевого самоврядування.

При цьому з огляду на євроінтеграційні процеси, що нині відбуваються в Україні, під «самостійністю» варто розуміти не лише право територіальної громади безпосередньо або через органи місцевого самоврядування без втручання будь-яких інших владних структур вирішувати питання місцевого значення, а й необхідність вирішення їх відповідно до Конституції та законів України, а також Європейської хартії місцевого самоврядування.

Ключові слова: Конституція України, місцеве самоврядування, територіальна громада, компетенція місцевого самоврядування.

У статті розглянуто місцеве самоврядування в Україні в тому вигляді, як воно визначається Конституцією України. З огляду на євроінтеграційні процеси, що нині відбуваються в Україні, проаналізовано поняття місцевого самоврядування та його складові елементи з вико-

ристанням Європейської хартії місцевого самоврядування.

В статтє рассмотрено местное самоуправление в Украине в том виде, как оно определено Конституцией Украины. Исходя из евроинтеграционных процессов, которые сейчас происходят в Украине, проанализировано понятие местного самоуправления и его составляющие элементы с использованием Европейской хартии местного самоуправления.

The article considers the local government in Ukraine in the form as defined by the Constitution of Ukraine. Based on the European integration process that is taking place in Ukraine, the notion of local government and its constituent elements using the European Charter of Local Self-Government.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. – К., 1994. – № 1–2(6–7). – С. 65–69.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
4. Орзих М.Ф. Регионализм в Украине: критический анализ современной ситуации / М.Ф. Орзих // Юридический вестник. – 1996. – № 4. – С. 64–66.

